

J.M. Vermeulen

Een Zon en Schild tot ons behoed

Leven en werk van **ouderling J.B. Philibert**

Kempense papisten

Philibert. Een Kempense familie die leefde bij het suizen van de wieken, het kraken van het radarwerk en het brommen van de kammen door de staven. Vóór het jaar 1600 onder de naam Ghijben. Superfijne papisten, die telgen noemden naar beschermheiligen als Joannes Baptista. En naar Filbert van Jumièges.

De oudste familiewortels liggen in de Kempen, vanouds een hoger gelegen gebied tussen Maasvallei en Scheldebekken. Een groot landschappelijk geheel van opgewaaide zandgronden, heide en landbouwkernen, grote en kleine landgoederen en bochtige riviertjes. Een katholieke kolonie van Brussel en Antwerpen, waar misdadigers werden weggestopt, en daarom ook wel genoemd 'het wilde westen' en 'het Siberië van de lage landen'. Een eigen wereldje met Turnhout als centrum, waar het leven één groot avontuur was.

Van Loon op Zand naar Viersel

De zoektocht naar de eerste voorvader leidt naar de molenaar Adriaan Ghijben uit Loon op Zand, die bij drie vrouwen vier zonen gewon: Walter, Adam, Jan en de voor ons belangrijke Filibert Adriaan Willem. Filibert Ghijben dus, een man met molenaarstalent, volgde vader op in de molen en trouwde kort na 1600 met molenaarsdochter Maria Cauwenbergh.

Filibert en Maria kregen tien of meer kinderen. Zoon Willem staat in oude paperassen als Willem Philiberts. De tijd van familienamen moest nog komen, en veel mensen gebruikten vaders voor- naam als achternaam om zich uniek te maken. Willem Philiberts zag het levenslicht in 1613 in Oisterwijk, in de con- treien van Tilburg. Hij zocht een molen en vond die zestig kilometer zuidwaarts in Lille; vrij makkelijk bereikbaar langs de doorgaande weg naar Turnhout.

HOOFDSTUK 2

Immigrant Eduard

Eduard Philibert was in de stroom ontheemden meedreven naar Nederland en via Willemstad aangespoeld op Flakkee. Van wereldhaven Antwerpen naar minihaven Stellendam. ‘Leve Holland, leve Nederland!’

Goeree-Overflakkee verwelkomde zondagavond 11 oktober 1914 de eerste vluchtelingen: de eilanders kregen te maken met de gevolgen van de eerste mondiale oorlog. De Rotterdamse Tramweg Maatschappij (RTM) bracht met extra materieel driehonderd vluchtelingen gratis van Willemstad naar Flakkee. Veel eilanders beleefden op en rond het station van Middelharnis de dag van hun leven, toen ze in de schemering in het voorwereldlijke stoomtrammetje Belgische gezichten ontdekten achter de ruiten van een lange sliert wagons. Middelharnis (ook wel: Menheerse) was compleet van slag toen die zondag de serene rust zo ongekend wreed en langdurig werd verstoord. In de hervormde kerk was voor de avonddienst zo weinig belangstelling ‘dat men de weinigen verzocht huiswaarts te keeren en de kerk maar te sluiten.’ Boven het gesis, gepomp en gepiep van de tram, en de herrie van de gespannen Flakkeënaars klonk luid en enthousiast: ‘Leve Holland, leve Nederland!’

(...)

Gereformeerde Kerk

Eduard sloot zich aan bij de gereformeerde kerk van Stellendam en legde op 18 april 1920 Openbare Belijdenis af, tegelijk met zijn latere vrouw Johanna van de Ree. Ze trouwden in Stellendam op 6 mei 1926. Hij 29 en zij 27 jaar. Eduard stond geboekt als ‘landbouwer’ in Stellendam en zijn vader als ‘stadswerkman’ in Antwerpen. Beide ouders Philibert hadden ‘bij authentieke acte verklaard hunne toestemming tot het huwelijk te verleenen.’ Ze waren er dus niet bij.

Stellendamers

Stellendam. De arbeidersfamilie Van Seters stempelde er het afgescheiden kerkelijk leven. En de vissende vaders Van de Ree betekenden veel voor de kleine Jan Philibert. ‘Ik was nogal vaak bij mijn opa Van de Ree, want ik kon het best met hem vinden. Ik ging in Stellendam nogal eens bij dat oude haventje kijken waar zijn sloopje lag.’

Stellendam is als jongste gemeente van het eiland ontstaan in 1782, als polder aan de toen nog nieuwe dijk die Goeree aan Overflakkee vastknoopte. De hervormde kerk ontstond in 1820 en het gemeenschapje telde rond 1850 zo'n 700 mensen. De afgescheiden samenkomsten begonnen in 1836. Een zekere Maarten van Seters diende die gemeente vele jaren als ouderling en zijn zoons Willem en Hugo zorgden voor de kerkruimte. Stellendam was geen welvarend dorpje en allerlei herinneringen aan 'de hellebuurt' en andere krotmisères zijn in de nevelen van het verleden verdwenen. Het vissersdorp staat nog steeds bekend als het Gornaetedurp en de mensen als gornaetpikkers. Gornet, gornaet of hornaet zijn kleine, ongepelde garnalen, die worden verhandeld als stellendamertjes.

Overgrootouders Van Seters

Jan Philiberts overgrootvader Reinier van Seters trouwde in 1852 met Johanna Hartman. Twee vrome lieden die zeven kilometer van Stellendam naar Melissant liepen als de Ledeboeriaan Daniël Bakker daar preekte. Ze leefden in een wereld van kromgewerkte mensen met gezichten door weer en wind doorgroefd, die overleefden op bonen en spek, vis, garnalen en kreukels. Mensen die tobden met bulten en wonden, pijnlijke schouders en lamme armen. Erger: overgrootvader was tegelijk hartpatiënt en dus vaak op de knieën om te smeken om barmhartigheid, stuivers en centen.

HOOFDSTUK 4

Witlofkeizer

Eduard en Johanna Philibert startten bij hun trouwen een boerenbedrijfje, dat zo'n tien jaar uitliep op kommer en kwel in schuur en huis en beurs. Echter. Na die magere jaren maakte de ex-Belg furore als witlofpionier. Hij droeg met zijn 'Philvo' rijkelijk bij aan de eilandelijke welvaart. Voor zichzelf en voor anderen.

Philibert introduceerde de van oorsprong Belgische groente rond 1935 op Flakkee en werkte onophoudelijk aan kwaliteitsverbetering. Hij bouwde zijn bedrijf rond wat hij graag deed, met alleen zijn passie als basis. En hij deelde zijn kennis vrijmoedig met zijn collega's. Het eiland telde de volgende decennia een slordige honderdvijftig van deze boeren, meest gezinsbedrijfjes die Flakkee tot witlofcentrum maakten. Zonder Philibert geen Flakkeese witlof.

Moeilijke start

Eduards bedrijf droeg enorm bij aan de welvaart, die ook persoonlijk zeer welkom was, omdat zijn bestaan in aardappelen en uien maar weinig rendabel was.

Mijn ouders hebben alle mogelijke en onmogelijke tegenslagen gehad. Soms moest je zeggen: ach, waar haal je de moed vandaan om door te gaan. Het begon al toen vader als jongen van zeventien moest vluchten. Hij is toen op een boerderij in Stellendam goed terechtgekomen, maar is bij zijn trouwen in

1926 voor zichzelf begonnen. De crisis begon toen al behoorlijk op te spelen. Ze hebben in Sommelsdijk wat land gekocht en ook een gedeelte gepacht. In die tijd waren op de landerijen nog veel oneffenheden en greppels, dus dat moest allemaal vlak gemaakt worden. Best een groot stuk land, ongeveer vijf bunder, en op een andere plek had hij ook nog wat land. Hij had op de ene helft uien en op de andere helft aardappelen.

Ouderling Eduard Philibert

Eduard en Johanna kozen na hun trouwen in 1926 voor de gereformeerde kerk van Middelharnis, een zusterkerk van Stellendam. Het waren de nadagen van dominee Gerrit van Velzen. En dat hebben ze geweten.

De gereformeerde kerk van Middelharnis was in 1863 als kruisgemeente geïnstitueerd door de Middelburger dominee Mattheüs Keulemans en kerkte aan het Kerkepad, in de schaduw van de hervormde kerk. De eerste voorganger was Willem C. Huyser (1863-1868) en de tiende Gerrit van Velzen (1914-1928).

Ds. Gerrit van Velzen

De gemeente had bij ds. Van Velzen haar orthodoxe karakter niet verloren. Die genoot landelijke achting en stond breed bekend als 'de oude knecht' en 'de laatste bevindelijke prediker in de Gereformeerde Kerken'. Hij verfoeide de neocalvinistische ontwikkelingen van zijn kerken, maar voelde zich te oud om er nog uit te stappen. Van hem zijn de woorden: 'Het water is al over de dijk, maar we zullen toch maar blijven.' Het liep bij veel bezwaardenen, ook in Middelharnis, over de Kuyperiaanse veronderstelde wedergeboorte en het loslaten van andere leerprincipes. De hervormde boerenknecht Lodewijk Gebraad uit Stad aan 't Haringvliet had het in 1922 in een lange ingezonden brief voor ds. Van Velzen opgenomen. Van Velzen had in 1928 afscheid gepreekt en Gebraad herinnerde zich dat dominee eerst de kerkenraad en gemeente bedankte, die hem tot troost, sterkte en moed waren geweest, en vervolgens zijn vijanden, die hem hadden uitgedreven tot God. Dominee was met emeritaat naar Doesburg vertrokken en de cruciale vraag was: wie gaat hem opvolgen?

HOOFDSTUK 6

Joannes Baptista

De wieg van Joannes Baptista stond op het Hofplein in Sommelsdijk. Het mannetje heette naar zijn Belgische opa, die in het gereformeerde klimaat was vernoemd naar een roomse bescherm- of patroonheilige. Toch nog. Zijn roepnaam was Jan. Echt Hollands.

Sommelsdijk was een tweelingdorp van Middelharnis. Met als grens de gezamenlijke Langeweg, met de oneven huisnummers van Sommelsdijk en de even nummers van Middelharnis. Een dominee zei eens hoopvol in een intrepreek: ‘Sommelsdijk, toen ik door uw straten wandelde, kwam ik door de Krakeelstraat. Ik hoop dat er weinig krakeel in uw gemeente wordt gevonden.’

Hofplein

Jan Philibert zag het levenslicht op 11 januari 1931 om 2 uur in de middag. Vader deed de volgende dag aangifte van de geboorte. Getuigen waren de 42-jarige boer Johannes van den Nieuwendijk en de 41-jarige schoenmaker Jacob Herbers Dijkers. Jan was wellicht de eerste dopeling van ds. Zeilstra in zijn nieuwe gemeente Middelharnis. Die doop was wat aanvechtbaar, omdat namen van schutpatronen in reformatorische kerken taboe waren. De hervorming had met die afgoderij afgerekend en ook de naam Baptista was verboden terrein. Ds. Zeilstra protesteerde bij het horen van de naam, maar vader zette door en Baptista bleef Baptista.

Wij woonden in een huurhuis op het Hofplein. Tien minuten lopen buiten het dorp hadden wij de witlofkwekerij en een ander stuk land. Wij woonden aan de rand van het dorp, min of meer in een buitenwijkje. Tegenwoordig is

dat ontzaglijk uitgebreid; je kent het niet meer terug, alleen het oude dorp is redelijk hetzelfde gebleven. Het begon langzaam wat beter te gaan met de witlof en de zaadteelt en mijn ouders konden toen best een wat beter huis kopen. Vader wilde bouwen op het land dat hij had, maar dat lag

Vluchten in oorlogstijd

Eduard Philibert was in de Eerste Wereldoorlog moeten vluchten. Hij deed het in de Tweede Wereldoorlog opnieuw. Met een rijnaak nog wel. Zoon Jan wist niet waarom. ‘De echte oorzaak heb ik nooit geweten.’

De oorlog leek voor de eilanders aanvankelijk ver weg, maar kwam ineens heel dichtbij. Begin 1944 begonnen de evacuatie en de inundatie, waarmee de Duitsers een geallieerde invasie wilden bemoeilijken. De sluizen werden opengezet en het eiland veranderde in grote binnenzeeën. Het water was er weer, maar nu op bevel van de bezetter. Polder na polder stroomde vol en alles was weer zeebodem, geregeerd door eb en vloed. En het was ook nog eens oorlog: Jan wist er alles van.

Het was in de winter van 1944-'45 toen we met een rijnaak vol mensen verplicht het dorp Sommelsdijk uit moesten. De echte oorzaak daarvoor heb ik nooit geweten. Ook ons gezinnetje moest vertrekken: mijn vader en moeder en mijn broer en ik. Mijn vader stond bekend als oranjeklant. Het eiland stond gedeeltelijk onder water, maar bij ons thuis is nooit water gekomen.

Studeren op de Mulo

Eind jaren twintig waren aan de Juliana van Stolberglaan in Middelharnis twee Muloscholen gebouwd: een openbare en een christelijke. Diezelfde tijd startte bij het tramstation De Flakkeesche HBS. Maar de luxe van doorleren was niet voor alle kinderen weggelegd; de meesten gingen direct aan de slag als arbeider, koeienwachter of gezinshulpje. Jan Philibert moest doorleren, of hij het leuk vond of niet.

Op huisbezoek

Jan Philibert was al op de Mulo gaan nadenken over de waarheid en probeerde in gesprek te komen met mensen die hem erover konden vertellen. Dat bleek heel dui

HOOFDSTUK 8

Grote veranderingen

Vader Philiberts kerk was een snipper van een snel veranderend kerkverband. Middelharnis liep als erfenis van de conservatieve ds. Van Velzen eerst nog wat achter, maar ging onder leiding van ds. Zeilstra uiteindelijk in alle dingen mee. Maar. Die neergang stond de Heere niet in de weg om Zijn genade te verheerlijken.

Ouderling Philibert startte zijn kerkenwerk als leek en tegelijk in een oorlogssituatie. De neoliberale kerkstorm zorgde ervoor, dat de stormloop naar de uitgang gewoon doorging. De prediking moest ruimer, actueler, begrijpelijker en korter. De vraag naar een nieuwe bijbelvertaling ontwikkelde zich stormenderwijs, maar het Bijbels analfabetisme groeide schrikbarend. Gezangen verdrongen de Psalmen en ook het collecteren moest op de schop. De formulieren werden afgezwakt en ingekort, de Doop maakte het hele leven goed en rond de avondmaalstafel liep het storm. Jan Philibert herinnerde zich die stormen nog goed.

Avondmaalsdiensten

Kerkblad De Standaard berichtte eind april 1940 bij ds. Zeilstra's 25-jarig predikantschap: 'In Middelharnis was het moeilijk werken, omdat velen zich van de gereformeerde kerk afscheidden, maar zijn arbeid is tot nu toe gezegend geweest. Het avondmaalsbezoek is daar nu zeer toegenomen.' Jan vertelde erover.

Ik weet nog dat velen aan het Avondmaal gingen, enkele uitzonderingen daargelaten, maar verder gingen zij bank voor bank. De catechisanten deden

op een bepaalde leeftijd Openbare Belijdenis en gingen ook allemaal aan het Avondmaal. Die waren ouder dan ik, want ik ben er met mijn achttiende jaar uitgegaan. Wij liepen op zaterdagavond altijd met een groepje jongens door het dorp, en onder hen waren er

Dordtse geestelijke zwerver

Begin april 1950 verhuisde de uit huis geplaatste Jan naar Dordrecht. Met de Menheerse boot en begeleid door zijn ouders. Zijn kamer in de Koningin Wilhelminastraat was aan kant en de vensters waren gepoetst. Daar begonnen zijn zwerftochten. ‘O, wat heb ik daar veel zwarte sneeuw gezien. Ze moeten je maar eens beetpakken en ergens anders neerpoten.’

Jan Philibert liep met zijn ouders zomaar Dordrecht binnen. De stad lag op een rivierenkruispunt te pronken met de Grote Kerk, de Groothoofdspoort, de herenhuizen en de pakhuizen. In het oude havenkwartier lagen honderden monumenten bij elkaar, die vertelden over een rijk verleden en die het gezicht bepaalden van de bijna duizend jaar oude stad. Fraaie bruggen voerden de drie Flakkeeënaars door het hart van de stad naar het kosthuis op Koningin Wilhelminastraat 14.

Ik moest natuurlijk bij een dolerende vrouw worden ingekwartierd; wat heb ik daar veel zwarte sneeuw gezien. Je moet je dat eens indenken. Mijn ouders hebben me netjes behandeld, werk en een kosthuis voor me gezocht, maar ik mocht een halfjaar niet thuiskomen. Ik was zegge en schrijve negentien jaar oud, liep in mijn ongeluk over de wereld en wist maar twee dingen: dat ik moest sterven en verloren gaan. En dan moeten ze je eens beetpakken en ergens anders neerpoten. Die eerste nacht vergeet ik mijn leven niet meer.

De eerste nacht

Jan zat minder dan vijftig stappen van de enorme Wilhelminakerk op de hoek van de Blekersdijk. Een gereformeerde kerk met twee torens en op de ene een verlicht kruis. Een kerk met een ronde plattegrond, naar het idee van Abraham Kuyper dat de gemeente samenkomt rond het Woord.

Dan komt dít ...

Ik wist van de bevindelijke waarheid aanvankelijk niks. Ik hoorde wel eens een preek

HOOFDSTUK 10

Kee de Buf

Jan mocht na een halfjaar, in oktober 1950, weer thuiskomen. ‘Ik heb toen het meest omgang gehad met Cornelia van den Hoek. Daar ben ik door gebakerd. Die gebruikte geen veiligheidsspelden, maar lange kopspelden en die prikten nogal eens.’ Dat bakeren duurde ruim twee jaar. Het vormde zijn leven.

Cornelia van den Hoek heette in de volksmond Kee Hoek. Ze werkte als dienstmeisje bij schoolmeester J.C.Z. du Boeuff en velen kenden haar dan ook als ‘Kee de Buf’. Ze woonde in later jaren in Sommelsdijk op Tuinstraat 26, een paar stappen van Philiberts huis op Hofplein 12. Kee. Een moeder in Israël.

Op reis naar Kee

De reis van Dordt naar Sommelsdijk was niet niks. Jan nam op het station in Dordrecht de bus naar Numansdorp, voer over naar Den Bommel en liep even bij Anna van Santen binnen, een arme vrouw die in vroeger jaren had gevaren.

Kee de moordenaar

Bij Kee kwam wel eens een vrouw die een ander leven besprak, maar Kee kon dat nooit zo overnemen. Op een avond was ze bij Kee geweest om te vertellen wat ze had meegemaakt: ze had dát meegemaakt en ze had dít meegemaakt, en dát en dít versje gekregen, maar Kee zei: ‘Meid toch, onderzoek het toch of het

wel van God is, want het is toch wel een onderzoek waard.’ Kee kon er ’s nachts niet van slapen. Ze mocht ermee onder God komen en ze kreeg de woorden: ‘Gij zult hen van Mijntewege waarschuwen.’ Kee kon het op bed niet meer houden, maar wilde geen spektakel maken door midden in de nacht naar die vrouw te gaan. Ze wachtte tot haar man naar zijn werk was, is toen naar haar toe gegaan en heeft haar gewaarschuwd dat ze zich bedroog voor de eeuwigheid. Maar dat viel gans verkeerd en ze ging vanaf dat moment zelfs naar een andere kerk. Kee stond al bekend als de

Wapenrok

Jan vertrok in het voorjaar van 1952 naar de Benthien Kazerne of Pontonnierskazerne aan de Buiten Walevest in Dordrecht. Hij droeg 's lands wapenrok in Dordt, Middelburg en Den Haag. Met tussenstops in Gorkum en Nijmegen. Onbekende, maar geestelijk rijke wereldjes.

A. DORDRECHT

Jan begon zijn militaire loopbaan als pontonnier. Die soldaten waren gespecialiseerd in het bouwen van bruggen op met elkaar verbonden pontons. Ze bouwden bruggen, van groot tot klein, tot over de breedste rivieren. Zonder hen was oorlogvoeren in waterrijk Nederland zo goed als onmogelijk.

Ik ben in april 1952 in dienst gegaan in Dordt en ik ben opgekomen bij de pontonniers, de bruggenbouwers. Ik had nog nooit in een roeiboot gezeten, maar ze duwden me bij de pontonniers. Ik kreeg eerst een infanterieopleiding.

Middelburg

Het verblijf in Middelburg duurde niet lang en was geen zwaar soldatenleven. De soldaten verzorgden veel administratie die voorheen in Kampen werd gedaan. Middelburg zou op de duur alle opleidingen voor die militaire administratie overnemen, van korporaal-schrijver tot officier. Administratief werk was korporaal Jan op het lijf geschreven.

(...)

Gorinchem

Gorinchem kwam Jan goed uit, want hij had inmiddels verkering met een meisje uit Papendrecht. Hij fietste vrijdagmiddag naar Papendrecht en bleef daar tot maandagochtend. Hij deed kantoorwerk en had geen oorlogsbestemming. Tot hij onverwacht werd overgeplaatst naar Nijmegen. Met een oorlogsbestemming.

HOOFDSTUK 12

Papendrecht

Jan had in zijn diensttijd verkering gekregen, was in april 1954 uit militaire dienst gekomen en in oktober van dat jaar getrouwd. Hij lag in die tussentijd in de kost bij zijn aanstaande schoonmoeder. In Papendrecht, waar Jan Philibert en Jozina (Sien) van der Linden zo'n 23 jaar zouden wonen.

Jan streek neer in de negenhonderd jaar oude nederzetting Papendrecht; qua naam een combinatie van 'papen' (geestelijken) en 'drecht' (doorwaadbare plek in een rivier). Onder Papendrecht ligt een modderwereld met potten, botten, penningen, scherven, amuletten, relikwieën, heiligenbeelden en andere stomme getuigen van papisterijen en 'Paepsche inbreucken'. Paap dus. Papist. Het diepste bestaan van het voorgeslacht Philibert, maar dat was voorbij, want Jan worstelde met wat Luther noemde 'een paap in zijn hart'.

Mijn aanstaande vrouw was dooplid van de christelijke gereformeerde kerk van Papendrecht, maar zij ging daar niet meer naar de kerk. Zij kerkte in de week in het naburige Sliedrecht bij ds. Du Marchie van Voorthuysen, en ook bij anderen, en ik ook. Zo kregen we wederzijdse kennissen. Samen gingen we over naar de oud gereformeerde gemeente van Papendrecht.

Schoonfamilie

Jans schoonouders waren de tuinder Jacobus van der Linden en Neeltje Kaïm die negen kinderen hadden: drie zoons en zes dochters, waaronder de drieling Sien, Maaïke en Nel. Vader Jacob was 25 jaar ouderling in de christelijke gereformeerde kerk van Papendrecht, die toentertijd werd bediend door de

predikanten Isaïc van der Knijff (1941-1948) en Johannes de Waal (1950-1952). Die denominatie raakte in de veertiger jaren verwickeld in een richtingenstrijd en sommige predikanten stapten over naar meer behoudende kerkverbanden.

Kerkpluche

Jan en Jozina Philibert hadden zich aangesloten bij de oud gereformeerde gemeente van Papendrecht, die aanvankelijk was bediend door de voorgangers Schouten en Kolinj. Philibert zat er al gauw op het kerkpluche: eerst als diaken en kort erna als ouderling.

Veel heldendaden zijn in Papendrechts kerkhistorie niet te vinden. Geen forse denominaties, maar alleen het christelijk gereformeerde Groene Kerkje aan het Westeind, waaruit de schoonouders Van der Linden rond 1950 waren vertrokken. Ook waren er wat gezelschapsklanten van voorganger Schouten.

Schouten

Cornelis Schouten begon in Papendrecht preken te lezen in zijn woning op Oude Veer 20. Hij sprak sinds 1897 voor wat gelijkgestemden een stichtelijk woord in zijn schuur aan het Westeind. Hij deed dat als een 'behulpse' en alleen op zondagen; niet in weekdiensten of op kerkelijke feestdagen. Hij verbouwde zijn schuur tot kerkje en leefde ergens tussen kerkelijk en onkerkelijk. Zijn mensen lieten hun kinderen dopen in de hervormde kerk of in de christelijke gereformeerde kerk in Sliedrecht of Dorcht. Schouten beëindigde zijn voorgangerswerk rond 1918.

Vroeger had je in Papendrecht ene Schouten, een bekeerde man, en die oefende of preekte daar in een vrije samenkomst. Daar waren geen leden, er kwam nooit een predikant, het Avondmaal werd er dus nooit bediend, en kinderen werden gedoopt in omliggende kerken. Die Schouten lag uiteindelijk op zijn sterfbed - mijn schoonvader is nog bij hem geweest - en Schouten kreeg berouw, dat hij al die jaren in zijn kerkelijke gang het Avondmaal niet had kunnen gebruiken, en natuurlijk ook andere mensen niet...

HOOFDSTUK 14

Zegen in het ziekenhuis

‘In het najaar van 1976 ben ik begonnen om een dag in de week in Geldermalsen te komen helpen. De eerste keer dat ik in 1977 weer naar de catechisatie kwam, heb ik een ongeluk gehad. Een bestelauto met slachtkippen reed tegen ons aan. Dat ging met zo’n vaart, dat onze auto deerlijk in elkaar zat. Ik vloog tegen de voorruit ...’

In Geldermalsen was ouderling Van Cuijlenborg maar nauwelijks meer in staat om de gemeente te dienen. Een tweede ouderling was er niet en een opvolger en een andere catechiseermeester ontbraken eveneens. Ook de diakenen konden niet bijspringen. De drie broeders probeerden hun werk zo goed mogelijk te blijven doen, maar de gemeente raakte er steeds minder gerust op. Consulnt ds. Mieras besprak de zorgen met ouderling Philibert en die was direct bereid Geldermalsen te helpen. Een dag in de week.

Het ongeluk

Willem en Jan de Bruin togen op woensdagmorgen van Geldermalsen naar Noordersingel 10 in Papendrecht om Philibert op te halen. ’s Morgens deden ze wat korte bezoeken, ’s middags leidde Philibert de catechisaties en ’s avonds brachten de mannen hem weer thuis. Dat ging twee of drie maanden goed. Tot begin januari 1977.

Willem de Bruin reed met de auto en diaken Jan de Bruin kwam mee. We hadden koffie gedronken bij ons in Papendrecht en waren wat aan de late

kant en het was ook knap mistig. We kwamen aanrijden en het stoplicht stond op rood, dus hij stopte. Het werd groen en hij trok op, maar op dat moment kwam een auto van links door het rode stoplicht rijden. Het was een bestelauto die geladen was met slachtkippen en die reed zo tegen ons aan. Ik vloog tegen de voorruit en het was alsof het dashboard, de voorkant, naar me toe kwam. Mijn ene been kon niet ach

Naar Geldermalsen

‘Ik was eens bij ds. Blaak en die zei tegen mij: “Jij komt nog eens naar Geldermalsen.” Ik gooide het zo ver weg als het vliegen wou, want ik had mijn werk in Dordt en ik zat in Papendrecht in de kerkenraad. Dus wat moest ik in Geldermalsen gaan doen? Ik dacht er nooit meer aan.’

Geldermalsen leek qua kerksfeer nogal op Papendrecht, want de gemeente was ontstaan uit het gezelschapsleven en ds. Boone en ds. Blaak hadden veel voor de gemeente betekend. De noodkerk was er altijd wel in de buurt. Laten we eens een kennismakingsreis maken; een tocht door het verleden van twee Betuwse kerkboerderijen. Om te ontdekken in welke kerkwereld Philibert terecht kwam, wat hij er zelf over vertelde, waarom hij er meer dan welkom was en hoe hij er werd bevestigd.

(...)

Philibert gekozen

De ledenvergadering van 15 april 1977, opnieuw met ds. Mieras, koos drie nieuwe diakenen en alleen Steven Middelkoop nam zijn verkiezing aan. En op 24 augustus kozen de mansleden Philibert als eigen ouderling. Scriba Anton de Bruin schreef het kort en zakelijk op.

De Kerkeraad zou aan J. Philibert te Papendrecht een aanzoek willen doen om naar deze Gemeente te komen, zoo het in de gunst der Voorzienigheid zou mogen zijn. Daar Van Cuijlenborg al een hoge leeftijd heeft bereikt, zou deze veel steun en bijstand hiervan kunnen hebben. Na gehouden stemming blijkt dat alle 46 aanwezigen hun stem hebben uitgebracht met vóór. De voorzitter Van Cuijlenborg is verblijd met deze uitslag. De kerkeraad zal d.v.

HOOFDSTUK 16

Ouderling in de oude eeuw

We verhuizen met het gezinnetje Philibert naar het Geldermalsen van 1977 en gaan daar een lange geschiedenis tegemoet. In dit hoofdstuk de eerste 23 jaren tot de millenniumwisseling. Allerlei gebeurtenissen over oud gereformeerde Betuwnaren met allerlei ups en allerlei downs. Jaar na jaar.

De verleiding is groot om naar compleetheid te streven, maar ongelimiteerde ruimte om alles op te schrijven biedt dit boek niet. Het zullen daarom vooral herkenningspunten zijn, meest opgediept uit maartse ledenvergaderingen. Deze rasbestuurder met veel geestelijke en kerkordelijke bagage kreeg ook landelijk in steeds meer kerkzaken de leiding.

Jaren zeventig

Het waren de jaren zeventig en de naoorlogse welvaart was voor iedereen bereikbaar. Ook in de Betuwe zag je volop jongens met haar op de schouders en meisjes met rechte kapkopjes en minirokjes steeds verder boven de knie. Alles moest kunnen en iedereen deed wel ergens aan mee. Ook veel kerken veranderden fundamenteel. Wetenschappelijke oude schrijvers werden steeds minder gelezen en de tijd van leesdiensten raakte voorbij. Weinig kerkenraden hielden nog onverkort vast aan de zondagsheiliging en nodigden allerlei dominees uit om zo de schatten van de grote kerklichten te laten verstoffen; afstand geen bezwaar. Links op de snelweg en rechts op de preekstoel was steeds makkelijker te combineren. Kerkenraad na kerkenraad koos voor

actueler en luchtiger leespreken en bar weinig hoorders misten de exe-gese, de diepgang, de details, de separatie en de grondslag van de oudvaders; een prediking die de volle breedte van de theologische diversiteit omvat. Het is onthutsend dat bij het opzijschuiven van de

Kerkelijk centrum

Laten we bij de overgang naar het nieuwe millennium de geschiedenis eens loslaten en ons richten op Philiberts persoon, ambt en werk. Hij had als Joannes Baptista, als een Johannes de Doper, in zekere zin het gezag van zo'n boetprediker. Een spreken met gezag: 'Als Efraïm sprak, zo beefde men ...'⁷³ En zelfs zijn zwijgen was veelzeggend.⁷⁴

Ouderling Philibert was een begrip. Zijn gezag kwam van binnenuit en zijn vroomheid sijpelde in heel zijn voorkomen door. Zijn zwarte hemd versterkte die indrukken nog meer. Bij velen was hij weinig minder dan een levend monument; een charismatisch ouderling met meer gezag dan heel wat predikanten. Hij wist een predikant met wat hoofdschudden vanuit de ouderlingenbank te corrigeren en een lange theologische discussie met één opmerking te beëindigen. Zijn verantwoording voor de zielen woog zwaar en die voor het kerkverband eveneens. Geen zes dagen in de week, maar zeven. In kerken en vergaderzalen sprak hij mensen aan, zonder aanzien des persoons, niet vanuit de hoogte, maar 'wetende de schrik des Heeren'. Ook wist hij mensen te raken met zijn ontwapenende humor. Dat het een hard bestaan was, hadden maar weinigen in de gaten.

Geroepen in Geldermalsen

Philibert wist zich geroepen om de gemeente van Geldermalsen te dienen als ouderling en voorganger. Mensen vergeleken hem wel met een dominee, maar hij had als ouderling alleen positief gereageerd op een dringend verzoek om hulp te bieden. Hij wilde de noodkerkprincipes van ds. Boone overdragen op de nieuwe generatie en betreurde het dat hij er steeds minder begrip voor vond. Ook de radicaliteit en de levenslessen van zijn geestelijke moeder Kee Hoek bleven belangrijk.

HOOFDSTUK 18

Het nieuwe millennium

De ouden van vroeger waren verdwenen, de mannen van het eerste uur weggefallen en een nieuwe generatie ging de fakkels overnemen. Voor Philibert werden het jaren van herinneren en herdenken. En van rouwbrieven. In een steeds sneller veranderende wereld.

We gaan de geschiedenis in het nieuwe millennium weer oppakken en wat fragmenten noteren uit nog twintig jaar kerkelijk leven. We beperken ons weer tot mijlpalen, meditatieve gedachten, kerkbladen, artikelen en interviews. Ook zien we jubilea voorbijkomen. En het laatste jubileum in 2017: veertig jaar Geldermalsen. Toen raakte het langzaam op.

2000

De kerk was 's zondags goed gevuld en in de verte dreigde alweer een plaatsentekort. Het groene lichtje werd steeds belangrijker. 'Degene die niet op tijd is, en wiens plaats door een ander is ingenomen, dient zelf een andere plaats te zoeken.' Philibert opende de maartse ledenvergadering met een overdenking over Psalm 129. De vergadering herkoos diaken H.M. van Mourik en de voorzitter wenste 'dat de goede samenwerking onder de zegen des Heeren bestendigd mocht worden.' Het parkeerterrein was te vol en te klein, dat was geen nieuws, maar het op de biddag inzetten van parkeerwachters had geholpen.

2001

Op 11 januari vierde Philibert zijn zeventigste verjaardag en de diakenen berichtten in het Kerkblad: 'Op 5 december mocht hij onze gemeente reeds 23 jaar in het ambt van ouderling dienen. De kerkenraad is er verblijd mee, dat hij nog in goede gezondheid in ons midden mag verkeren en

De reisstaf neergezet

Philibert had zijn laatste preek gelezen en hij beperkte zich tot lichter ambtelijk werk: catechiseren, artikelen schrijven, vergaderingen openen en begrafenissen eindigen met schriftlezing en gebed. In de zomer van 2020 vertelde hij de laatste verhalen voor dit boek. Totdat hij ook dat niet meer kon.

Ouderling Philibert had zijn voorgangerswerk tijdig beëindigd. Tijdig, want met tobben en halfwerk wilde hij niet preeklezen, dat duldde de heiligheid van des Heeren dienst niet. Hij had ruim zestig jaar preek gelezen en hoogst zelden verzuimd, maar op zondag 15 januari 2017 las hij toch echt voor het laatst. De diakenen namen als hulpouderlingen het leiden van leesdiensten en begrafenissen van hem over. Vrijdag 10 februari las diaken Zondag bij een rouwdienst een preekfragment en diaken Philibert deed dat bij het open graf.

Thuis verzorgd

Vrienden zouden geen vrienden zijn, en broeders geen broeders, als ze niet op bezoek zouden komen. Uit meerdere gemeenten kwamen ze en het was hartbrekend om te zien hoe zijn lichaam en geest achteruitgingen. Soms waren die ontmoetingen bijzonder, vooral als er geestelijke banden lagen zoals met ds. Molendijk die enkele maanden in Huize Blaak verbleef. Zijn wereld werd steeds kleiner, maar hij bleef ouderling: meelevend en onderwijzend. Hij drukte de kerkenraad nog eens nadrukkelijk op het hart: lees nooit anders dan de geschriften der vaderen. Met steeds minder woorden gingen de laatste weken en dagen voorbij.

Veertig jaar Geldermalsen

Het Kerkblad berichtte: ‘Op DV 5 december 2017 zal het veertig jaar zijn dat ouderling J.B. Philibert zich in Geldermalsen heeft gevestigd. (...) In het afgelopen jaar zijn er zorgen geweest omtrent zijn gezondheid, het werd voor hem lichamelijk te zwaar om in de gemeente voor te gaan. Ook zijn er zorgen om zijn vrouw, van wie de verstandelijke vermogens minder worden.

(...)

Ten slotte

Ons verhaal over Philibert is uit en de dop mag op de pen. U zag vier eeuwen geschiedenis voorbijtrekken over molenaars, boeren, arbeiders, havenwerkers en een witlofkeizer. De verhuizing uit België is niet zonder betekenis gebleven. Het is toch op z'n minst een wondertje, dat ze in één of twee generaties overstapten van standvastig en orthodox rooms katholiek naar net zo standvastig en orthodox gereformeerd. Van bevlogen voorvechters van de onvolprezen katholieke zaak naar een protestants miniwereldje van degelijke en rechtlijnige oudvaders en losse Ledeboeriaanse noodkerktradities. En het grootste wonder is dat God de hoofdpersoon van dit boek een plaats gaf in Zijn Koninkrijk en kerk. Hij moest als jongen zijn ouders verlaten en het is nauwelijks voor te stellen wat hij in zijn kosthuizen allemaal meemaakte toen hij als geestelijke zwerver God en de waarheid zocht en ook werkelijk vond. Geroepen worden tot diaken en ouderling is een aparte genade.

(...)

Zwerftocht

Philibert heeft winst gedaan met zijn talenten en de mensen voorgeleefd met woord en wandel. Als gast en vreemdeling op weg naar een beter Vaderland; verteerd als een brandende en lichtende kaars. Een vader in de genade en geoefend in de praktijk der godzaligheid. Zijn leven en sterven zijn vervuld met hoogten en diepten waar onze geest niet indringt, maar de zwerftocht is ten einde en de Dordtse zwerver mocht naar huis. De dag voor Kerst werd zijn Hemelvaartsdag, de geboortedag van zijn hemellevens, zijn bruiloftsdag met Christus. De zon tot verlichting, het schild tot beveiliging, en het behoed tot bewaring waren niet meer nodig, want 'aldaar zal geen nacht zijn, en zij zullen geen kaars noch licht der zon van node hebben, want de Heere God verlicht hen, en zij zullen als koningen heersen in alle eeuwigheid.' De pelgrim heeft zijn noodkerkje verwisseld met de stad zonder tempel, de stad zonder nachten, het nieuwe Jeruzalem. Hij heeft zijn roeping volbracht en uit genade is hem toegeroepen: 'Gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws heren.' De laatste Ledeboeriaan heeft zijn reisstaf neergezet. Voor eeuwig. Thuis. Deze man in Gods raadsplan: Joannes Baptista Philibert.

